

HİKMET-AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ
[JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]
PROF. DR. M. ORHAN OKAY ÖZEL SAYISI
YIL 6, ARALIK 2020

Arş. Gör. Dr. M. Felat AKTAN

*Dicle Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Diyabakır/TÜRKİYE
muhammedf.aktan@dicle.edu.tr*
ORCID

KİTÂBİYÂT / BOOK REVIEW

Eser: Edebiyat ve Edebî Eser Üzerine

Makale Türü: Kitap Tanıtım ve Değerlendirme
Yükleme Tarihi: 11.12.2020
Kabul Tarihi: 17.12.2020
Yayımlanma Tarihi: 31.12.2020

Article Information: Book Review
Received Date: 11.12.2020
Accepted Date: 17.12.2020
Date Published: 31.12.2020

İntihal / Plagiarism

Bu makale **turnitin** programında taranmıştır.
This article was checked by **turnitin**.

Atıf/Citation

Aktan, M. Felat, "Edebiyat Ve Edebî Eser Üzerine ", (Kitap Tanıtımı ve Değerlendirme) *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi [Journal Of Academic Literature]*, Yıl 6, Prof. Dr. M. Orhan Okay Özel Sayısı, Aralık 2020, s. 725-732.

Aktan, M. Felat, "Edebiyat Ve Edebî Eser Üzerine", (Book Review) *Hikmet-Journal Of Academic Literature*, Year 6, Prof. Dr. M. Orhan Okay Special Issue, December 2020, p. 725-732.

HİKMET-AKADEMİK EDEBİYAT DERGİSİ
[JOURNAL OF ACADEMIC LITERATURE]
PROF. DR. M. ORHAN OKAY ÖZEL SAYISI
YIL 6, ARALIK 2020

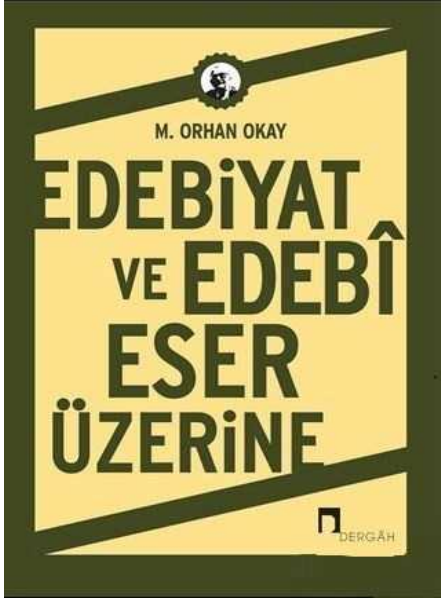
Arş. Gör. Dr. M. Felat AKTAN

KİTÂBİYÂT/BOOK REVIEW

EDEBİYAT VE EDEBÎ ESER ÜZERİNE

Yazar: Orhan OKAY

Dergâh Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2016, 280 s. ISBN: 978-975-995-428-4

Modern Türk edebiyatında yapmış olduğu çalışmalar ve sağlamış olduğu katkılar ile ön plana çıkan Orhan Okay, “Edebiyat ve Edebî Eser Üzerine” adlı kitabında edebiyat, edebiyat tarihi, edebî eser, biyografik araştırmalara dair düşünce ve tespitlerine yer vermiştir. Birinci baskısı Dergâh Yayınlarından 2011 yılında çıkan eserin, üçüncü baskısı 2016 yılında neşrolunmuştur. 280 sayfadan oluşan kitabı; önsöz, makaleler, dizinden teşekkül etmiştir.

Eser, Okay’ın 1988- 2007 yılları arasında yazdığı 32 makalenin (yedisi bildiri) tek kitapta bir araya getirdiği çalışmalardan oluşur. Her

makalenin sonunda makale ile ilgili künye bilgiler ve kaynakça verilmiştir. Okay’ın yazdığı makalelerden oluşan bu eserde Fatih, İstanbul gibi mekân tasvirlerinin yanı sıra edebiyatın genel problemleri, modern Türk edebiyatı ile ilgili tespitler, edebiyat tarihinin sınıflama meselesi, Ahmet Haşim, Ahmed Midhat Efendi, Asaf Halet Çelebi, Beşir Fuad, Fuzuli, Şeyh Galib, Mehmet Kaplan, Namık Kemal, Samiha Ayverdi, Tefik Fikret, Yakup Kadri, Yahya Kemal gibi şahsiyetler ile ilgili telakkiyi ve değerlendirmeleri içerir.

Okay; Tefik Fikret, Yahya Kemal, Ahmet Haşim gibi şairlerin poetikalarını ele alırken şiirlerinden ve yazdıklarından ziyade onların şiir hakkındaki yazılarına göre değerlendirme yapmıştır. Mezkûr kişiler

yazılarında hangi hususlara değinmişlerse yazar onlar üzerinde durmuştur.

Yazar, fikirlerini ve tespitlerini argümanlara, kaynaklara dayandırarak açıklamıştır. Örneğin sayfa 120’de İntibah romanı ile ilgili düşüncelerinde Tanpınar’ın *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi* adlı çalışmasını, sayfa 60’ta sihr-i helâl edebî sanatı ile ilgili görüşlerinde Muallim Naci’nin *Istılahat-ı Edebiyye* adlı eserini referans göstermiştir. Bu örneklerin dışında Okay’ın Kuran-ı Kerim’den alıntı yaptığı da dikkatimizi çeker. Samiha Ayverdi ile ilgili makalesinde fikirlerini desteklemek için Rahman suresi 60. ve Bakara suresi 216. ayetlerinden mânen iktibas yoluyla yararlanmıştıdır. (s.259)

Ön söz ile başlayan eser, Okay’ın 32 muhtelif konu üzerine yapılan tespit ve değerlendirmelerle devam eder ve nihayetinde “Dizin” bölümüyle tamamlanır. Eserin içeriğini oluşturan makalelerin sayfa numaralarına göre sınıflaması şu şekildedir:

Edebiyat Tarihçiliğinde Usul: Edebiyat Tarihlerinin ve Türk Edebiyatı Tarihinin Sınıflandırılması Meselesi (s. 9-18), Abdülhalim Memduh’tan Ahmet Hamdi Tanpınar’a Edebiyat Tarihlerinde Yenileşmenin Sınırları (s. 19-30), Yeni Türk Dönemi Üzerine: Tespitler, Problemler ve Teklifler (s. 31-36), Orta Asya’ dan Akdeniz Kıyılarına Türkçenin Şiir Serüveni (s.37-46), Türk Aruzunun Uygulanmasında Gelişen Usüller (s.47-53), Sihr-i Helâle Dair (s. 54-61), Yaşayan Fuzuli (s.62-69), Galip Dede’nin Dramı (s.70-77), Modernleşme ve Türk Modernleşmenin İlk Döneminde İnanç Krizlerinin Edebiyata Yansıması (s.78-88), Modernleşme ve Edebiyat (s.89-100), Devlet-i Âliye’nin Son Altmış Yılında Türk Şiiri (s.101-111), Yenileşme Dönemi Türk Edebiyatında Gül (s.112-115), İntibah Romanı Etrafında (s.116-132), İntibah ve Türk Romanının Doğuşu (s.133-136), Yeni Türk Edebiyatında İstanbul (s.137-144), Edebiyatımızda Fatih (s.145-156), On Dokuzuncu Yüzyılda Teşebbüse Sarfedilmiş Bir Hayatın Hikayesi (s.157-164), Osmanlı Toplumunda İlk Aydın İntiharı: Beşir Fuad (s.165-171), Süha ve Pervin: Edebiyat-ı Cedide’nin Alegorik Aşıkları (s.172-176), Fecr-i Âti ve Ahmet Haşim (s.177-183), Yahya Kemal ve Şiiri (s.184-191), Deizm Polemiği ve Yahya Kemal’de Din Duygusu (s.192-199), Eski Şiirin Rüzgarıyla (s.200- 203), Yahya Kemal’de Şiir Dilinin Oluşumu (s.204-211), Saf Şiirin Peşinde (s.212-222), Türk Şiirinin Dargın İki ismi Yahya Kemal ve Ahmet Haşim (s.223-232), Türk Romanında Köy Gerçeği ve Yaban (s.233-240), Samiha Ayverdi’nin Yaşadığı Dönemde Sanat Anlayışımız (s.241-246), Mesihpaşa İmamı Üzerine Bazı Dikkatler (s.247-252), Hatıralar Arasında Samiha Ayverdi (s.253-259), Beylerbeyi’nde Bir Garip Çelebi (s.260-266), Bir Edebiyat Disiplini Kurucusu: Mehmet Kaplan (s.267-274).

Yazar, divan şiirini ihtiva eden konuları değerlendirirken eskiyle hiçbir zaman bağını koparmamış; divan şiirini modern şiire önemli

derecede katkı sağladığına inanmıştır. Bu bağlamda klasik edebiyat ile barışık olmuştur.

Okay'ın bazı makalelerinin -özellikle bildirilerinde- bilimsel çalışmanın yanında zaman zaman sohbet havasında olduğu da gözlemlenir. Rahat ifadeler, sınırlı olsa da subjektif değerlendirmeler dikkatimizi çeker. Örneğin Samiha Ayverdi'nin "Mesihpaşa İmamı Üzerine Bazı Dikkatler" adlı makalesinde Ayverdi'nin bu romanına övgüler dizer, subjektif yorumlarda bulunur. "...Bana göre gerek roman tekniği gerekse de muhteva bakımından onun en mükemmel romanıdır. (s.248)

Kitaptaki ilk makale "Edebiyat Tarihçiliğinde Usul: Edebiyat Tarihlerinin ve Türk Edebiyatı Tarihinin Sınıflandırılması Meselesi" başlıklı çalışmadan oluşur.

Yazar, mezkûr çalışmasında akademik disiplinin ön koşul olduğu tasnif işlemlerinde, ilimlerde sınıflamanın kesin bir kaide içermediği kanısına varır. Ona göre edebiyat daima değişim içerisinde olup sürekli kendini yenileyen bir sistemde yer bulur. Sınıflamayı yapanın beklentisine göre farklı olabileceği gibi tema geliştikçe değişik tasniflere de zemin hazırlar. Siyasi olaylara, edebî topluluklara, ortak mizaçlara, üstat olarak bilinen kişilere, türlere hatta eserlerin teknik yapılarına göre çok değişik tasnifler yapılabilir. Belli bir prensibe dayanan her ciddi teklif, edebiyata ve edebî esere başka açıdan bakma imkânı sağlar. Bu usulde objektif olmak amaca hizmet eder ancak subjektif değerlendirmeler de araştırmalarda kaçınılmazdır. Buradan hareketle Okay'a göre geleneğin dışındaki edebiyat tarihi sınıflamasına giren çalışmalar, Tanzimat'tan çok sonra başlamıştır.

"Abdülhalim Memduh'tan Ahmet Hamdi Tanpınar'a Edebiyat Tarihlerinde Yenileşmenin Sınırları" adlı ikinci makale, Abdülhalim Memduh'un Tarih-i Edebiyat-ı Osmaniyye ile başlayan ve Tanpınar'ın *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi* adlı eseriyle tamamlanan 14 eser hakkında muhakeme ve değerlendirmeleri içerir. Okay'a göre mevcut edebiyat tarihini ihtiva eden eserlerin farklı basımları da dikkate alınarak bir çeşit tenkitli metinleri ortaya çıkarılmalıdır.

Üçüncü makale "Yeni Türk Dönemi Üzerine: Tespitler, Problemler ve Teklifler" adlı başlıktan oluşmaktadır. Türk edebiyatının dönemlerinin isimlendirilmesi ve mezkûr konudaki adlandırma sorunları üzerinde odaklanılmıştır. Yazar, bu dönemde gazete ve dergiler üzerinde durulmasının dönemin tahlil edilmesine katkı sağlayacağı kanısındadır.

"Orta Asya' dan Akdeniz Kıyılarına Türkçenin Şiir Serüveni" adlı makalede ülke olarak şiire verilen değer ile klasik edebiyat kültüründen yararlanılması üzerinde durulmuştur. Akabindeki makale "Türk Aruzunun Uygulanmasında Gelişen Usûller" başlığını taşımaktadır. Bu

bölümde imâle problemi üzerinde durulmuş, kelime içindeki imâlenin yalnız Türk şiirinde bahis konusu olduğu vurgulanmıştır.

“Sıhr-i Helâle Dair” adlı çalışmada, sıhr-i helâl sanatının nereden çıktığı ve niçin bu isimle adlandırıldığı konusunda bilgi paylaşımı yapılmıştır. Yazarın daha önce bildiri olarak sunduğu “Yaşayan Fuzuli” adlı makalesinde klasik edebiyat ile modern edebiyat arasındaki uyum ve münasebet ele alınmıştır. Fuzuli’nin kendisinden sonra bıraktığı etki bu makalenin temasını oluşturmuştur. Divan şiirinin Fuzuli gibi bir başka önemli şairi Şeyh Galip bu makalenin akabinde gelmiştir. “Galip Dede’nin Dramı” başlığında; Şeyh Galib’in sanat anlayışı, seçkin dili, kusursuz aruz kullanımı, kâfiye uyumları ve nihayetinde şiirlerindeki tema ile okuyucuda derin izler bırakması anlatılır.

“Modernleşme ve Türk Modernleşmenin İlk Döneminde İnanç Krizlerinin Edebiyata Yansıması” başlıklı makalede dini inançlardan sapma ve inanç ile ilgili ferdî problemlerin edebî eserlere yansıması konu edinilmiştir. Bir sonraki “Modernleşme ve Edebiyat” adlı makalede ise Türk edebiyatının Batılılaşma serüveni içerisindeki aşamalar aktarılmıştır.

“Devlet-i Âliye’nin Son Altmış Yılında Türk Şiiri” adlı makalesinde Tanzimat Dönemi Türk edebiyatından başlayıp Cumhuriyet Dönemi’ne kadar gelen Türk edebiyatı hakkında bilgi vermeye çalışılmıştır.

“Yenileşme Dönemi Türk Edebiyatında Gül” makalesinde, gül motifinin modern Türk edebiyatında karşılığı ele alınmıştır. Makaleyi “İntibah Romanı Etrafında” adlı bir başka çalışma takip etmiştir. Bu çalışmada İntibah romanı üzerine tenkit ve değerlendirmeler yer alır. Bu makaleyi paralel bir metin olan “İntibah ve Türk Romanının Doğuşu” adlı çalışma takip eder. Bu bölümde de Güzin Dino’nun İntibah romanı ile ilgili tespitlerine yer verir.

“Yeni Türk Edebiyatında İstanbul” adlı makalede modern romanlarda İstanbul’un yeri, önemi, mekân olarak tasviri ve tema bakımından işleniş konuları edilir. Akabinde Fatih semtini hususi olarak inceler. Fatih semtinin modern Türk edebiyatında hangi unsurları çağrıştırdığı, önemi ve temsiliyeti makalede yer alır.

“On Dokuzuncu Yüzyılda Teşebbüse Sarfedilmiş Bir Hayatın Hikayesi” adlı metin, Ahmet Mithat Efendi üzerine yapılmış kısmen biyografi içeriğini ihtiva eden bir çalışmadır. Okay, başlangıçta Ahmet Mithat’ın çok yönlü bir yazar olması ve dönemine göre yoğun bir okuyucu kitlesine sahip olmasından bahseder. Fazla eser vermesine rağmen popülaritesi Okay tarafından tartışmaya bırakılır.

“Osmanlı Toplumunda İlk Aydın İntiharı: Beşir Fuad” adlı çalışma Beşir Fuad üzerine yapılan bir monografik çalışma hüviyetini içerir. Okay,

onun intihar süreci hakkında bilgiler verdikten sonra bu süreç ile ilgili tespit ve değerlendirmelerini makalenin sonuna eklemiştir.

“Süha ve Pervin: Edebiyat-ı Cedide’nin Alegorik Aşıkları” adlı makalede Tevfik Fikret’in Süha ve Pervin adlı şiirinden yola çıkan Okay, Servet-i Fünun Dönemi hakkında yaptığı tespitlere bu çalışmada yer verir. Edebiyat-ı Cedide’de hakikat ve hayallerin çatışması makalenin bütününe işleyen ana fikirdir.

“Fecr-i Âti ve Ahmet Haşim” adlı makalede, Fecr-i Âti şiirinin estetik yönü ve bu estetiğe en uygun şiir denilince Ahmet Haşim’in tasavvur edilmesi üzerinde durulur. Haşim’den sonra Yahya Kemal ve şiiri üzerine görüşlerini belirtir. Kemal’in şiirlerinde sürekli bir denge ve ahengin uyum içerisinde olduğu, onun modern edebiyata önemli katkılarının bulunduğunu makalede belirtilir. Şiirlerinin temelini hikmete dayandığı, hikemî şiiri tanımlayarak bu çıkarımda bulunur. Mezkûr makale sonrası Yahya Kemal ile ilgili ikinci makaleye geçer. “Deizm Polemiği ve Yahya Kemal’de Din Duygusu” makalesinde Yahya Kemal’in bazı çevrelerce “deist” olarak nitelendirilmesi tartışmaları yer almış, nihayetinde Orhan Okay konu ile ilgili tespit ve değerlendirmelerini izah etmiştir. Yazar, Yahya Kemal’in şiirlerinden yola çıkarak onun din ve inanç konusundaki düşüncelerini dile getirmiştir.

Yahya Kemal ile ilgili üçüncü makalesi “Eski Şiirin Rüzgarıyla” adlı başlıktan oluşmuştur. Bu makalede şairin sanat ve şiir hakkındaki iletilerini dile getiren mısralar mevcuttur. Kemal’e göre her mısra baştan başa bir armoni şeklinde bütünlük göstermelidir. Yahya Kemal ile ilgili bir başka makale, ondaki şiir dilinin oluşumu ile ilgilidir. Okay’a göre Yahya Kemal’in “Şiirde Otuz Senem” adlı çalışması ondaki şiir dilinin oluşum macerasını gözler önüne seriyor. “İtri”, “Deniz Türküsü” ve “Sessiz Gemi” Okay’ın bizzat Yahya Kemal’den dinlediği şiirler olarak makalede belirtilir.

Yazarın Yahya Kemal’i hususi olarak ele aldığı son makalesi “Saf Şiirin Peşinde” adlı çalışmasıdır. Saf şiir kavramını ilk defa burada dile getiren Kemal, şiirin teorisini mezkûr çalışmayla ortaya koymuştur. Hakiki şiir, öz şiir, yalın şiir gibi kavramlar bu makale ile şiir lügatine girmiştir.

“Türk Şiirinin Dargın İki ismi Yahya Kemal ve Ahmet Haşim” adlı makalede; gerek karakter gerek şiir anlayışı olarak birbirinden farklı görünen Ahmet Haşim ile Yahya Kemal’in zıtlıkları ve ortak yanları üzerinde durulur. Evvelinde kadim dost olan iki şairin zamanla yanlış anlaşılmalardan sonuca birbirlerinden uzaklaşmaları bu makalenin iskeletini oluşturur.

Sayfa 233’ten sonra şiir ile ilgili tespit ve değerlendirmelerini tamamlayan yazar kitabın geri kalan bölümlerinde romana yer verir.

Romanla ilgili ilk makale “Türk Romanında Köy Gerçeği ve Yaban” başlıklıdır. Yakup Kadri’nin *Yaban* adlı romanının popülist olmasında en önemli unsur, köy hayatını işleyen bir edebî tür olmasıdır. Okay’ın tespitlerine göre Yakup Kadri, kendi bakış açısıyla olaylara yaklaşmış, romanda köylü kahramanları eleştirmesinin altındaki tutumunu okuyucuya hissettirmiştir. Yine Okay’a göre *Yaban* romanı realizmden uzak bir çizgidedir.

Sayfa 241 ile 259 arasında mevcut üç makale Samiha Ayverdi ile ilgilidir. Samiha Ayverdi’nin Yaşadığı Dönemde Sanat Anlayışımız başlığı ilk makalenin; onun Mesihpaşa İmamı adlı romanı ikinci makalenin; Hatıralar Arasında Samiha Ayverdi başlığı ise son makalenin çalışma konusunu oluşturmuştur. İlk makalede Tanzimat ilanı ile beraber gelişen modern edebiyatta anlayış farkı ve bunun yansımaları yer alır. Makalenin sonunda “garplılaşmanın neresindeyiz” sorusu sorarak cevabı okuyucuya bırakır.

“Mesihpaşa İmamı Üzerine Bazı Dikkatler” adlı roman tahlili çalışmasında Balkan savaşları sonrasında yaşanan trajedi ve bu trajedide bir çıkmazda olan bir imamı konu edinir. Nihayetinde bu imam manevi aşka yoğunlaşınca mezkûr çözümsüzlükten kurtulur. Okay’a göre bu roman, gerek teknik gerekse muhteva bakımından Ayverdi’nin en iyi romanıdır. Samiha Ayverdi ile ilgili son makale ise onun hatıra türünde yazdığı çalışmadır. Ayverdi’nin yazılarında toplumun müspet yanlarının yanında dönemin olumsuz koşullarını da ele aldığı olaylara idealist bir şekilde yaklaştığı dikkat çeker.

Samiha Ayverdi ile ilgili tespitlerinden sonra yazar Asaf Hâlet Çelebi ile ilgili makaleye geçer. “Beylerbeyi’nde Bir Garip Çelebi” adlı makalesinde Asaf Hâlet’in dönemindeki pek çok aydın gibi medeniyet ve kültür krizinin ortasında kendini bulduğunu ileri sürer. Şiirde ses ve manaya ehemmiyet veren Çelebinin sembolleri ön planda tutan bir şiir anlayışı olduğuna inanır.

Okay kitabının son makalesini hocası Mehmet Kaplan’a ayırır. Bir Edebiyat Disiplini Kurucusu: Mehmet Kaplan. Mehmet Kaplan’ın modern Türk edebiyatında ilk doktora öğrencisi olması, klasik bir edebiyat tarihçisinden farklı olması, üniversite kürsülerinde başta Halk edebiyatı olmak üzere birçok ana bilim dalının açılmasında önemli rolü olduğu, sistemli disiplini, öğrencilerine sahip çıkması gibi vasıfları makalenin ihtivasını oluşturur.

Hülasa eser edebiyat tarihi, klasik Türk edebiyatı, modern Türk edebiyatı, şiir ve roman türleri, çeşitli biyografik çalışmalar üzerine inşa edilmiştir. Mezkûr alanlardan oluşan çalışmalar literatür sahasına önemli kaynak teşkil etmiştir. Okay bu eseriyle edebiyat, edebiyat tarihi, edebî eser, biyografik çalışmalar ile ilgili yeni bakış açısı kazandırmıştır. Başta bu eseri olmak üzere bütün çalışmalarında akademik farkındalık

oluşturmaya çalışan yazar, makalelerinde ekseri objektif olmaya çalışmış, tenkitlerinde yapıcı bir dile ehemmiyet vermiştir. Düşüncelerini somut materyallerden istifade ederek müşahhas duruma getirmiştir.

Kaynakça

Koçak, Ahmet. (2011), “Edebiyat ve Edebî Eser Üzerine”, *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, S6, s. 311-315.

Okay, Orhan. (2016), *Edebiyat ve Edebî Eser Üzerine*, Dergâh Yayınları, İstanbul.